

ՀԱՏԻՊ ԳԻՔԵՐՈՒ ՄՆԱՅՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷջ

Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքութեան նախաձեռնութեամբ հնատիպ գիրքերու ցուցահանդէս մը տեղի ունեցաւ Վանքի եկեղեցիի տպարանին մէջ, հովանաւորութեամբ Ամեն. Տ. Թորգոմ Պատրիարք Մանուկեանի: Ցուցահանդէսի բացումը կատարուեցաւ Կիրակի, 7 Ապրիլ 1991ին, Ս. Զատիկի երեկոյեան ժամը 6ին:

Բացումը կատարեց Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, իր հետ ունենալով Միաբանութեան անդամները եւ շէշեց կարեւորութիւնը գիրքերու բարեկամութեան մէջ մնալու, ընթերցասիրութեան, հակառակ ներկայ դարու ընկերային այլազան ժամանցներուն, որոնք աւելի բաշտակաւ են եւ հրապուրիչ:

Ցուցահանդէսը կազմակերպուեցաւ նախաձեռնութեամբը Հոգշ. Հայր Գուսան Վրդ-ի եւ Պր. Ամդրամիկ Զէյթունեանի: Հոգշ. Հայրը բրաւ մտել բացման խօսքը:

Ստորեւ կու տանք Հոգշ. Հայր Սուրբին խօսքը:

Ամենապատիւ Պատրիարք Սրբազան Հայր,

Գերշ. եւ Հոգշ. Հայրեր,

Յարգելի ներկայներ.

Պատրիարք Սրբազան Հօր մտահոգութիւններէն մէկը եղած է, անցեալ Հոկտեմբերէն ի վեր, հայ հնատիպ տպագրուած գիրքերը ցուցահանդէսով մը վերստին հայ հասարակութեան ծանօթացանել:

Ասիկա բացառիկ երեւոյթ է մեր Սաղիմահայութեան կեանքին մէջ իր բազմաթիւ տեսանկիւններով: Եւ այսօր ուրախ ենք որ այդ ծրագիրը կատարուած է:

Երբ Կիւթնվարկ առաջին անգամ ստեղծեց տպագրական մեքենան, հայերս առաջիններէն մէկն էինք որ ըմբռնեցինք թէ հասարակական, գիտական ու մշակութային ասպարէզի մէջ ի՞նչ հսկայական գործեր կարելի է ձեռք բերել գիրքի միջոցաւ:

Եւ 1515 թուին, այսինքն մեզմէ 480 տարիներ առաջ լոյս աշխարհի կուգայ հայերէն առաջին տպագիր գիրքը: Եւ ասիկա այնպիսի շրջանին, երբ հայերս զրկուած էինք պետականութենէ:

Գիրքը ազգային հարստութիւն է:

Մենք յաճախ եւ իրաւացի կերպով, հպարտացած ենք մեր վանքերով, ձեռագիր մատենաներով, մանրակարչութեամբ, երաժշտութեամբ ու նարտարապետութեամբ: Սակայն մուգ ու անմեղի վերաբերմունք ցույց կուտանք, մեր տպագիր գիրքերու նկատմամբ:

Յոյսով ենք որ այս ցուցահանդէսը մասամբ մեզմէ մեղմացնէ այդ վերաբերմունքը:

Այս ուրախ առիթով կ'ուզենք երկու որոշակի խօսք ընել մեր երախտաշատ համգուցեալ Պատրիարքներու բերած նպաստին մասին զորքի անդաստանէն ներս:

Նախ պէտք է շնորհակտ թէ Երուսաղեմ հայ տպագրութեան կեդրոններէն մէկը եղած է: Այստեղ է որ շարունակուած ու սկիզբ առած է Կիլիկեան գրչագրական արուեստի աւանդութիւնները:

Նորայր Աբբ. (Ծովական) կը յիշատակէ 269 ձեռագրեր, գրուած միայն Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ:

Երուսաղեմի բազմադիւն Պատրիարք Զաքարիա Կոփեցիին ենք պարտական այս վանքին մէջ տպարան հիմնելու գործը: 1833 թուականէն սկսեալ կը գործէ այդ տպարանը: Այս օրերուն մենք ալ ունինք զուճատիպ տպարան հաստատուած Ժառանգաւորաց Վարժարանին մէջ:

Վստահ ենք որ ասոնք մեր օրուայ գահակալին շրջանին ալ պիտի կատարելագործուին ու ընդարձակուին:

Կարենոր է գիտնալ որ Երուսաղեմի տպարանին գործունէութիւնը առհասարակ եղած է ծխական գիրքեր հրատարակելու ուղղութեամբ եւ այդ ալ վստահաբար կուգայ Ս. Քաղաքին մէջ մեր դիրքերէն ու պահանջքէն: Ինչպէս Ժամագիրք, Շարական, Տօնացոյց, Խորհրդատետր, Տաղարան, Նարեկ, Ճաշու եւ Ատենի Աւետարաններ, Սաղմոս, Մաշտոց, եւ ասոնց մեծ մասը արժանացած է երկրորդ, երրորդ, չորրորդ եւ մինչեւ հիմնգերդ տպագրութեան:

Հպարտութեամբ կարելի է դիտել Թաղէս Աստուածատուրեան Արապկերտցիի Համաբարբառը: «Սիոն» ամսագրի թիւերը: Պօղոս Աղբիւնագալոյսեցիի, Աստուածատուր Եպիսկոպոսի, Տիգրան Սաւլանեանի «Երուսաղեմի Պատմութիւն» հրատարակութիւնները: Մեր պատմիչնե-

րու գործերը որոնց բոլորը կը հանդիսանան արգասիքը մեր տպարանին:

Այսօր ալ կարելորդ դեր կը կատարէ մեր տպարանը, հասնելով մեր ժողովուրդի ու յատկապէս մեր Պատրիարքարանի կարիքներուն:

Կը մնայ մեզի յուսալ, որպէսզի անիկա կարենայ արժեւորել իր գոյութիւնը ինչպէս ամենալիւն այսօր եւս:

Այս ցուցահանդէսը ազդակ թող հանդիսանայ վերյիշելու ամենալը. գնահատելու մեր նախնիներէն երախտաւորներու ջանքերը: Նոյն ոգիով լեցուած համատեղ ջանքերով վերականգնելու ամենալի դիրքն ու համբաւը:

Ձեզի բոլորիդ կ'ըսենք բարի եկած էք:

Առաջին անգամ Հայերն էին որ տպարան հիմնեցին եւ տպագրական արուեստը զարգացուցին Ս. Երկրին մէջ:

Տպարանէն առաջին գիրքը լոյս տեսած է 1833 թուականին.

« Տետրակ աղօթամատոյց վասն ջերմեհանգ աղօթասիրաց, որք անձամբ կամ մտօք ներկայանան ի տնօրինական տեղիս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ »:

Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութիւնը ունի նաեւ նոր տպարան մը, որ կը կոչուի Եղիվարդ Գումատիպ Տպարան:

Վանքի հին տպարանին մէջ տպագրուած գիրքերը կարելի է փոխ առնել Գալուստ Կիւլպէնկեան Մատենադարանէն: Հոն կը պահուին շուրջ 100,000 գիրքեր: Անոնցմէ մէկ երրորդը Հայերն է, իսկ մնացածը՝ օտարալեզու: Կան նաեւ Հին Արեւելքի լեզուներով գիրքեր՝ ինչպէս Ծումերերէն (Հին Միջագետքի լեզու) եւ Հերոկլիֆեան (Հին Եգիպտոսի) լեզու:

Այս տասնեակ հազարաւոր գիրքերու եւ հատորներու մէջ առանձին եւ իւրայատուկ տեղ կը գրաւեն հնատիպերը, որոնք ուսումնասիր եւ բարեխիղճ Միաբաններու շնորհիւ մեզի փոխանցուած են: Այսօր եւս անոնք մասնաւոր հոգածութեամբ կը պահուին Պատրիարքարանի եւ Մատենադարանի վարիչ-քարտուղար՝ Պր. Սահակ Գալայնեանի հսկողութեամբ:

Անոնք կը պահուին իրենց համար յատկացուած մասնաւոր սենեակի մը մէջ, գերծարելի, լոյսի եւ խոնաւութեան վնասակար ազդեցութիւններէ:

Մատենադարանը օգտակար կը հանդիսանայ բոլոր անոնց՝ որոնք պատմութեան, գրականութեան, լեզուաբանութեան, արուեստի եւ այլ մասնաճիւղերու մէջ հետազօտութիւններ կը կատարեն:

Ցուցադրուեցան 16րդ դարէն մինչեւ 1800 թուականը տպագրուած Հայերէն գիրքերը, այսպէս զաղափար մը տալով Հայկական տպագրութեան աշխարհագրական ընդարձակ ընդգրկման մասին:

Հայերէնով առաջին գիրքը տպագրուած է Վնետիկի մէջ, 1512 թուականին: Գիրքի անունն է «Այս է Պարգատմար Հայոց», հրատարակութիւն Յակոբ Մեղապարտի: Առանձին բաժին յատկացուած է Ս. Աթոռոյ տպարանին մէջ հրատարակուած գիրքերու:

Ասիկա առիթ մը եղաւ յիշեցնելու մեր հասարակութեան եւ գիրքերով զբաղող անձներուն թէ Երուսաղէմը ինչպիսի դեր կատարած է Հայ տպագրութեան մարզէն ներս, հակառակ Միաբանութեան վրայ ծանրացող բազմաթիւ պարտականութիւններուն:

Հայերը թուով քիչ են՝ բայց գրասէր: Թէ Հայերնիքի եւ թէ սփիւռքի մէջ գրողաբանը եղած է իւրաքանչիւր Հայ ըմտանքի տան զարդը: